

بنیان‌های نظری و جامعه‌شناختی اعتدال

www.ketab.ir

سرشناسه	همایش ملی فلسفه اسلامی (تهران: ۱۳۹۵)
عنوان و نام پدیدآور	مجموعه مقالات همایش ملی اعتدال / زیر نظر: سید محمدامین قاضی‌راد، سید رضا صالحی امیری.
مشخصات نشر	تهران: تپسا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۳ ج؛ ۲۱×۱۴/۵.
فروست	فرهنگ و اجتماع؛ ۳، ۷۲، ۷۱.
شابک	۲۰۰۰۰ ریل؛ ج. ۱؛ 6-93-600-7212-97، ۲۰۰۰۰ ریل؛ ج. ۲؛ 3-94-600-7212-978
وضعیت فهرست‌نویسی	۲۰۰۰۰ ریل؛ ج. ۳؛ 0-95-600-7212-97.
یادداشت	فیبا
متدرجات	کتابنامه.
موضوع	ج. ۱: اعتدال در اندیشه اسلامی و ایرانی؛ ج. ۲: بنیاد، بازمی‌سازی - جامعه‌شناسی اعتدال؛ ج. ۳: اعتدال در اندیشه و رفتار سیاسی.
موضوع	میان‌روی - جنبه‌های مذهبی - اسلام - کنگره‌ها
شناسه افزوده	میان‌روی - کنگره‌ها
شناسه افزوده	قاضی‌راد، سید محمدامین، ۱۳۳۴ -
رده‌بندی کنگره	صالحی امیری، سید رضا، ۱۳۴۰ -
رده‌بندی دیویی	۱۳۹۵ ۵۸/۳۷/۲۲۵ BP
مبارک	۲۹۷/۴۶۴
	۳۶۳۸۳۵۴

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

راست‌داران ریخته‌نشده و ریخته‌شده

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

کتابخانه تخصصی فلسفه و کلام اسلامی

دفتر نشر و توزیع

بنیان‌های نظری و جامعه‌شناختی اعتدال

زیر نظر: سید محمدامین قائمی‌راد، سید رضا صالحی امیری

رئیس شورای سیاست‌گذاری همایش: سید رضا صالحی امیری

دبیر علمی همایش: سید محمدامین قائمی‌راد

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۵

شماره نشر: ۱۳۷

ویراستار علمی: شهروند امیرانتخابی؛ ویراستار فنی: زهیر کریمی، سارا نورمحمدی

صفحه‌آرا: سپیده امیری

لینوگرافی: البرز نوین

چاپ: عملا

صحافی: مسیح

ناظر فنی چاپ: علی کاتب

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه، قیمت: ۲۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۲-۹۴-۳

همه حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است.

استفاده از مطالب یا ذکر منبع بلااشکال است.

انتشارات تیسرا

تهران، بهارستان، طهیرالاسلام، کوچه دیلمان، شماره ۶ واحد ۳، تلفن: ۳۳۹۹۲۴۷۰، ۳۳۹۹۹۴۲۳، www.teesa.ir

- ۲۹..... رویکردهای نظری تبیین گفتمان اعتدال
عباس خواجه
- ۵۳..... بررسی آسیب‌ها، اعتدال به مثابه «گفتمان» و مزایای آن به مثابه «رویکرد»
رز فضلی و سمیرا عطیعی
- ۹۱..... گفتمان اعتدال: دال‌هایی که می‌بینند
پژمان بختیاری
- ۱۱۵..... تأملی وجود شناسانه بر سیره اعتدال در اندیشه آکری: جامعه ایران
هادی اصغری
- ۱۳۳..... اعتدال، شاه ستون فرهنگ ایرانی
سید محمدعلی دادخواه
- نسبت معنایی «جامعه اعتدالی» و «جامعه مدنی»؛ در تئیه طبقه گفتمان سه
- ۱۶۱..... رئیس جمهور
مصطفی انتظاری هروی
- رویکرد اعتدال در نظریه‌های جامعه‌شناختی؛ مطالعه موردی: تبیین شهروندی و تحرک
- ۲۰۵..... اجتماعی
رضا معصومی‌راد
- ۲۴۳..... ریشه‌ها و زمینه‌های جامعه‌شناختی افراط‌گرایی
ابراهیم حاجیانی
- تبیین نسبت اعتدال با سیاست‌های کاهش شکاف‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی
- ۲۷۵..... مبتنی بر هرمنوتیک فلسفی گادامر
سید مصطفی ابطیحي

- اعتدال در اقتصاد اسلامی و تأثیر آن در کاهش شکاف‌های اقتصادی و اجتماعی ۳۰۶
 زیبا ایاز
- واکاوی مفهوم اعتدال در توسعه؛ تحلیل انطباقی مدل‌های ارتباطات توسعه و ارائه
 الگویی بر مبنای بایسته‌های اسلامی ۳۲۶
 داود آقارفعی
- توسعه و رشد اقتصادی کارآمد به مثابه اعتدال در توسعه پایدار و متوازن ۳۵۸
 محمدحسین شریف‌زادگان
- افکار عمومی جامعه ایرانی و مثنی اعتدالی دولت یازدهم جمهوری اسلامی ۳۹۶
 محمد آقاسی، مهدی رفیعی بهابادی و فاطمه فلاح‌مین‌باشی
- لوازم سبک زندگی اعتدالی ۴۲۴
 علی اصغر باغبور
- الگوی اسلامی - ایرانی سبک زندگی؛ به مثابه الگوی اعتدال در زندگی ۴۶۰
 مهدی حسین‌زاد فرمی
- واکاوی رویکرد اعتدال نقش زنان در تاریخ ایرانی و اسلامی ۴۹۸
 محمد اکبری و ساسا اکرمی
- خانواده در دوره اعتدال؛ خاندان مدنی یا سفید؟ ۵۲۶
 حمیدرضا جلالی‌پور
- عدم وجود اعتدال در نگره فمینیستی: کارکردگرایی از مفهوم زنانگی ۵۴۸
 نسیم‌السادات محبوبی شریعت‌پناهی و الهام وحیدی

[مقدمه: همایش]

اعتدال و گفت‌وگو در دهه ۱۳۸۰، موضوعی درازدامنه و تاریخی است. در ادبیات فاخر و کهن ایران و سنت اسلامی و سایر فرهنگ‌ها و ادیان، همواره به اعتدال و میانه‌روی در رفتار توصیه شده است. اعتدال، آرزوی فرهنگی و تاریخی آدمیان است؛ زیرا در گستره اعتدال زندگی بسامان می‌شود و مناسبات اجتماعی - اخلاقی تر می‌شود؛ با این همه، در گستره تاریخی درباره اعتدال، هنوز محتاج تبیین علل و نشانه‌های آن هستیم تا زوایای تاریک نظری و ابهام‌های عملی آن روشن شود و بتواند در عمل راهگشای زندگی بشری باشد.

در اینجا به چند مورد از موارد مهم درباره اعتدال اشاره می‌شود:

۱. «اعتدال»، یکی از واژگانی است که نیازمند ایضاح مفهوم و تعیین جغرافیای معنایی است. چنین ضرورتی نه تنها از حوزه نظر و تائید نظری و یا تأملات علمی برمی‌خیزد که در ساخت عمل اجتماعی و سیاسی و کسب تعین یافته نیز مورد توجه است. از این رو پرداختن به موضوع اعتدال هم در ساخت نظر و هم در ساخت عمل، ضرورتی تام دارد تا از ابهام معنایی اش کاسته شود. به عنوان مثال، برخی افراد، در به‌کارگیری معنای اعتدال^۱ و

عدالت^۱ دقت لازم را ندارند و گاهی این دو واژه را به جای یکدیگر به کار می‌برند و یا اگر اعتدال و عدالت را به لحاظ معنایی یکی ندانند، دست‌کم گاهی در استفاده این دو مفهوم، شفافیت لازم ندارند و در تعیین مرزهای معنایی هریک از آنان صراحت کافی به خرج نمی‌دهند. بنابراین، اولین کاری که باید انجام داد، وضوح معنایی هر چه تمام‌تر واژه اعتدال و تفاوت آن با واژگانی چون عدالت و سایر واژگان نزدیک به اعتدال است. این سخن، بیان معنا نیست که میان عدالت و اعتدال نسبتی برقرار نمی‌شود، بلکه هدف، تمایزبازی معنایی واژگانی است که به کار می‌گیریم تا از ابهام و تداخل معنایی آنها جلوگیری شود.

بر این آنگاه، بخواهیم به نحو مبسوط به مقایسه و تمایز میان دو مفهوم اعتدال و عدالت بپردازیم، ضرورت دارد تا دست‌کم تفاوت اصلی این دو مفهوم بیان شود. گرچه کثیر الدلائل در اعتدال‌گرایانه را می‌توان به منزله کنشی اخلاقی محسوب کرد، اما آنچه این واژه را از یکدیگر تفکیک می‌کند، مفهوم «حق» است. «حق»، مفهومی کانونی و فروع عدالت است در حالی که اعتدال، بر مدار «عقلانیت» می‌چرخد. در کنش اعتدال، واقعیت‌های موجود، محدودیت‌ها و اقتضائات در نظر گرفته می‌شود و بر مبنای مورد محاسبه‌گر - بهترین تصمیم که شخص را به هدفش می‌رساند - اتخاذ می‌شود. این عین عقلانیت در کانون معنایی رفتار اعتدال‌گرایانه، عموماً از ویژگی مصلحت‌ها و مدن ناشی می‌شود. آنچه در اعتدال اهمیت دارد، کارکرد و نتیجه کنش است. از منظر مهم‌ترین نتیجه و شاخصه رفتار اعتدالی را حفظ و تداوم نظم می‌داند. از نظر این فیلسوف، افراط، به بی‌نظمی قابل نكوهش منجر می‌شود، مانند کسی که در خوراک و نوشیدن، زیاده‌روی می‌کند و سبب می‌گردد نظم طبیعی و سلامت جسمی به خطر بیفتد.

در این نگاه، هر رفتاری که به سست شدن ارگانیسم و از دست رفتن نظم ساختاری شود، رفتاری غیر اعتدالی است؛ زیرا اعتدال، در نهایت باید به نظم و حیات زنده یک ارگانیسم مدد رساند.

۲. تاکنون از «ایضاح مفهومی» واژه اعتدال سخن رانده می‌شد، اما اینک باید بر آن نکته ضروری دیگر افزود. نکته مورد نظر، تأکید و توصیه بر «ایضاح رویکردی» در توصیف و تبیین اعتدال است. ایضاح رویکردی، از آن رو اجتناب‌ناپذیر است که در همان ابتدا معلوم شود شخصی که از اعتدال سخن می‌گوید کدام نظر عنایت را در تبیین اعتدال انتخاب کرده است. فهم سخن گوینده منوط به این است که مراد دقیق و رویکرد او معلوم گردد و مشخص شود این مفهوم را از کدام نام نظر مورد واکاوی قرار داده است. تأکید بر ایضاح رویکردی، از آن رو است که حق فهم و تحلیل کنش اعتدال‌گرایانه در هریک از رویکردها با هم متفاوت است. حاکم یکی را بر دیگری نمی‌توان بار کرد. در تبیین و فهم اعتدال، دست‌کم دو رویکرد اساسی را می‌توان بازشناخت و آنها را از یکدیگر تعجب کرد. اولاً رویکرد فردی و ثانیاً رویکرد اجتماعی. هریک از رویکردها اعتدال را به نحو خاص بررسی می‌کنند و تحلیل متفاوتی ارائه می‌دهند.

در تبارشناسی مفهوم اعتدال، به این نکته می‌رسیم که پیشینیان، اعتدال را اولاً، کنشی فضیلت‌مندانه (اخلاقی) و ثانیاً فردی تلقی می‌کرده‌اند. به سخن دیگر، اعتدال را فعلی اخلاقی و در ساحت فردی محسوب می‌کردند. به عنوان مثال، افلاطون در کتاب چهارم جمهوریت بر چهار فضیلت تأکید می‌کند. چهار فضیلت افلاطونی عبارت است از: حکمت، عدالت، شجاعت و اعتدال (نورث، ۱۳۸۵: ۳۶۷).^۱ افلاطون در شرح فضیلت اعتدال، بر توازن

۱. نورث، هلن ف، مرهنگ تاریخ اندیشه‌ها، ترجمه صالح حسینی، ج اول، تهران: انتشارات سعاد، ۱۳۸۵.

میان قوای درونی و کف نفس اشاره می‌کند. در نظر افلاطون، اعتدال را می‌توان همان پارسایی و مهار خواهش‌های درونی مانند خور و خواب و شهوت تلقی کرد. ارسطو نیز اعتدال را در ساحت فردی و حتی صرفاً مربوط به جسم آدمی می‌داند. ارسطو در کتاب *اخلاق نیکوماخوس*، اعتدال را حد وسطی مربوط به لذت‌های جسمانی (و نه لذت‌های نفسانی مانند حس جاه‌طلبی و عشق به دانایی) می‌داند.^۱ در این کتاب تأکید شده است که اعتدال جز بر لذت جسمانی اطلاق نمی‌شود. از نظر ارسطو، اعتدال و بی‌اعتدالی جز با لذات لامسه و ذائقه - که مشترک با حیوانات است - معنا ندارد.

همان‌گونه که پیش‌تر از این آمد، ارسطو موضوع اعتدال را حتی به بخشی از جسم آدمی، حوزه کوچک محدود می‌کند. در این رویکرد، به تعبیر فوکو، میانه بی، «نگاشتی نسبت به خود» است.^۲ ایمانوئل کانت فیلسوف آلمانی قرن ۱۸، نه همچون ارسطو، اعتدال را انضباط مربوط به بدن می‌داند. کانت بر این باور است که انضباط بدن دو تکلیف بر دوش آدمی نهاده. ^۳ تکلیف اول، «مراعات اعتدال در مورد ارضای نیازهای واقعی بدن و دوم، مراعات سادگی و صرفه‌جویی در تأمین رفاه و شادی آن». مراعات اعتدال یعنی پرهیز از افراط در خوردن و نوشیدن.

در رویکرد اجتماعی، سطح تحلیل و تبیین، - مقام تجویز و توصیه، از حوزه فرد بیرون می‌آید و به ساختارها و نظام اجتماعی نظر می‌افکند. در

۱. ارسطو طالیس، *اخلاق نیکوماخوس*، ترجمه ابوالقاسم پورحسین، ج ۱ و ۲، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.

۲. آندره کنت اسژونویل، *رساله‌ای کوچک در باب فضیلت‌های بزرگ*، ترجمه مرتضی کلانتریان، تهران: آگه، ۱۳۸۴.

۳. کانت، *درس‌های فلسفه اخلاق*، ترجمه منوچهر صانعی دره‌بیدی، تهران: انتشارات نقش و نگار، ۱۳۸۰.

این رویکرد، اعتدال به منزله نیاز اجتماعی و ضرورتی سیاسی مطرح می‌گردد. همچنین در پرسش از چه باید کردها، به ساختارها و سیستم‌ها توجه می‌کند. از این رو اعتدال را نه یک فضیلت اخلاقی و فردی، بلکه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای تداوم و حفظ نظم اجتماعی می‌داند.

در اینجا نیز تمایز دو موضوع از یکدیگر، ضرورتی تام دارد. در صورت بندی دوگانه اعتدال، گاهی اوقات، اعتدال اجتماعی را در برابر اعتدال فردی می‌نشانیم و گاهی اعتدال ساختاری را در مقابل اعتدال فردی مطرح می‌کنیم. به بیان دیگر اعتدال اجتماعی و اعتدال ساختاری را نیز باید از یکدیگر متمایز کنیم. اعتدال اجتماعی، مشتمل بر اعتدال سیاسی و اقتصادی و... است. ما می‌گوییم که بر «اعتدال ساختاری» انگشت تأکید گذاشته می‌شود، عمدتاً بر وجه حقوقی و ساختارهای رسمی و قانونی عطف توجه می‌شود. در اعتدال اجتماعی، نحوه رفتار و کنش شهروندان با یکدیگر و نحوه مناسبات اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد و در اعتدال سیاسی، مناسبات حاکمان با شهروندان و بالعکس، تحلیل و تبیین می‌شود. در رویکرد ساختارگرایانه، تمایل بر این است که علت کنش‌های غیراعتدالی را از ساختارها فهم کند و همچنین راه‌حل‌ها را نیز درون ساختارها بیابد. در این رویکرد، علت رفتارهای غیراعتدالی حاکمان و شهروندان را باید در ساختارهای حقوقی و سیاسی مستقر جست‌وجو نمود و متذکر آن توصیه‌ای باید معطوف به ساختارهای مسلط باشد. بنابراین باید به ساختارهای با شکل‌بندی اعتدالی اندیشید و در کار نهادینه کردن ساختاری اعتدال

اشارات مختصری در باب صورت‌بندی اعتدال، دست‌کم دو پرسش اساسی رخ می‌نماید. اولاً، در فهم و تبیین و در تجویز و توصیه، اعتدال فردی مهم‌تر است یا اعتدال ساختاری؟ کدام نقطه عزیمت واقعی‌تر و عینی‌تر و راهگشاستر است فرد، اجتماع و یا ساختارها؟ چه در مقام فهم

کنش‌های اعتدالی و غیر اعتدالی و چه در مقام هنجارگذاری، مقدمات لازم و تمهیدات ضروری در سطح فرد، اجتماع و ساختارها برای بسط و گسترش اعتدال کدام است؟ ثانیاً، کدام یک از انقسامات اعتدال بنیادی‌تر است، اعتدال اجتماعی - فرهنگی یا اعتدال سیاسی؟ نشانه‌های کنش اعتدالی و غیر اعتدالی کدام است و چگونه می‌توان این دو را از یکدیگر متمایز کرد؟ با کدام معیار می‌توان کنش اعتدالی را از غیر اعتدالی تشخیص داد؟

۳. رفتار اعتدال‌گرایانه، رفتاری آموخته و کسب‌شدنی است. کنش اعتدال، کنشی اتفاقی و از سر غریزه و یا ارثی نیست. بلکه، رفتاری است که در فرایند اجتماعی شدن و در پروسه فراگیری ارزش‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. از این رو، برای یادگیری و گسترش رفتار اعتدالی، موارد زیر اهمیت زیادی دارد.

(الف) تربیت و آموزش در کنش اعتدالی؛

(ب) مقدمات و تمهیدات معرفتی؛

(ج) آمادگی‌های روان‌شناختی؛

(د) کسب مهارت‌های عملی.

برای شکل‌گیری کنش اعتدالی، علاوه بر نقش مهم تربیت و یادگیری، محتاج تمهیدات معرفتی و آمادگی‌های روان‌شناختی هستیم. هریک از این موارد و الزامات نظری و مهارت‌های عملی در فرایند کنش اعتدالی نیازمند شرح و بسط لازم است. کافی نیست که افراد را به رفتار اعتدالی دعوت کنیم، بلکه ساختارهای لازم و فرصت‌های کافی برای شکل‌گیری آنان این کنش ضرورت اجتناب‌ناپذیر دارد. علاوه بر ساختارهای مناسب کنش اعتدال‌گرایی، باید به موضوعات چهارگانه توجه شود و هریک از آنان تبیین گردد.

در این مقدمه سعی شده است با طرح برخی موضوعات مرتبط با

اعتدال و بیان کلی در اهمیت ایضاح مفهومی و رویکردی و اشاره‌ای به الزامات رفتار اعتدالی، بر این نکته نیز تأکید کنیم که گسترش کنش عقلانی اعتدال‌گرایانه، فضیلتی اخلاق، ضرورتی سیاسی و نیاز اجتماعی است. هریک از این ساحت‌های سه‌گانه، بر تسرویح و پایداری رفتارهای اعتدال‌گرایانه اصرار می‌ورزند و برای حفظ نظم و انسجام اجتماعی و آرامش سیاست و در نهایت رشد و توسعه کشور، اعتدال را دست‌کم یکی از موارد یار بنیادین و ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌کند.

گفت‌وگو با امداد د. ۲۴ خرداد سال ۹۲ از سوی مردم مورد اقبال واقع شد. بنابراین دولت تدبیر و امید با گفتمان اعتدال تشکیل و سامان پیدا کرد. به منظور تبیین بدقیق اضلاع و ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مفهوم اعتدال به همت جمعی از شخصیت‌های فرهیخته و صاحب‌نظر و با مشارکت فعال اساتید علمی، مراکز پژوهشی و تعدادی از مراکز و نهادهای فرهنگی، طرح برگزاری همایش ملی و علمی اعتدال از ابتدای سال ۱۳۹۳ آغاز شد.

اهداف کلان برگزاری این همایش شامل موارد ذیل می‌باشد:

۱. تبیین و تدقیق گفتمان اعتدال از نگاه فلسفی، دینی، فرهنگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و غیره؛
۲. استفاده از مجموعه دستاوردهای نظری رشته‌های علوم انسانی، اجتماعی در کنار دانش دینی و حوزوی برای تقویت گفتمان اعتدال؛
۳. تشریح نسبت گفتمان اعتدال با ادبیات دینی و اسلامی؛
۴. تعیین اهداف، راهبرهای کلان و سیاست‌های مشخص برای اداره کشور در چشم‌انداز میان‌مدت پیش‌رو؛
۵. ایجاد وفاق و اجماع میان نیروهای سیاسی وفادار به گفتمان اعتدال؛

۶. تلاش در جهت تعمیق و گسترش گفتمان اعتدال در جامعه ایران؛
۷. رفع پاره‌ای از ابهام‌ها و خلأهای نظری درخصوص گفتمان اعتدال و تعیین حدود و مرزهای نظری آن.

محورهای اصلی این همایش عبارتند از:

۱. اعتدال در آموزه‌های کلامی، متون اسلامی و مطالعات دینی؛
۲. معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی و روش‌شناختی اعتدال در اندیشه‌های فلسفی؛
۳. بررسی دیدگاه‌های متفاوت در باره اعتدال به مثابه گفتمان، راهبرد، رویکرد، آموزه، پیش و غیره؛
۴. خط مشی اعتدال در بینش و منش امام خمینی (ره) و راهبردهای اعتدال در رهبری اخلاقی، اسلامی؛
۵. واکاوی ریشه‌ها، اعتدال در آثار و عملکرد بزرگان اندیشه و مصلحان اجتماعی ایران معاصر؛
۶. آموزه‌های اعتدال در ادبیات فارسی و فرهنگ عمومی ایرانی؛
۷. تجربیات ایرانی در حوزه اعتدال بر اساس متون تاریخ سیاسی و فرهنگی؛
۷. اعتدال در اخلاقیات، فرهنگ و سیاست، راهبردها از انقلاب مشروطه تاکنون؛
۸. اعتدال اجتماعی در زندگی روزمره، نظریات جامعه‌شناختی و فرایندهای جهانی شدن؛
۹. رویکردهای اعتدال سیاسی در نظریات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل؛
۱۰. مسائل و موضوعات حوزه زنان در پیوند با رویکرد اعتدال؛

۱۱. اعتدال و نظریه‌های فرهنگ، هنر، رسانه و ارتباطات؛
۱۲. مبانی مفهومی و ارزشی اعتدال در نظریات اقتصادی و سیاست‌های توسعه پایدار و متوازن؛
۱۳. نسبت اعتدال با سیاست‌ها و راهبردهای کاهش شکاف‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی؛
۱۴. تجربیات و رویکردهای اعتدالی در سیاست و فرهنگ جهانی.

ارکان همایش

الف) شورای سیاست‌گذاری

ب) کمیته راهبردی - مشورتی

ج) کمیته علمی

د) کمیته اجرایی

ه) کمیته رسانه

فعالیت‌ها و اقدامات دبیرخانه همایش

۱. برگزاری جلسات کمیته راهبردی - مشورتی
- جلسات کمیته راهبردی و مشورتی همایش ملی اعتدال با حضور نخبگان و اساتید برجسته دانشگاه و همچنین برخی از مشاورین و مدیران ریاست محترم جمهور و نماینده وزارت علوم و تحقیقات و فناوری و همچنین رؤسای انجمن‌های علمی کشور طی پنج جلسه برگزار گردید و اعضای شورای راهبردی همایش نظرات خود را در مورد برگزاری بهتر آن ارائه کردند. در این جلسات، راهبردهای در خصوص کمیت و کیفیت همایش ملی اعتدال ارائه شد که راهگشای کمیته علمی و اجرایی همایش قرار گرفت.